

KOROŠKI ETNOLOŠKI ZAPISI

GLASILO SLOVENSKEGA NARODOPISNEGA INŠTITUTA URBAN JARNIK

„Ustanovitev nove periodične publikacije je tveganje, hkrati pa izraz uspešnega prizadevanja skupine angažiranih ljudi,“ je zapisal dr. Pavel Apovnik, predsednik Narodopisnega društva URBAN JARNIK, v uvodnih besedah prve številke glasila Slovenskega narodopisnega inštituta Urban Jarnik, ki je izšlo ob koncu leta 1999 z naslovom *Koroški etnološki zapisi*.

Slovenski narodopisni inštitut Urban Jarnik, ki je bil ustanovljen leta 1992, se je kot razmeroma mlada znanstvena institucija uveljavil v strokovnih krogih, pa tudi v širši, zlasti koroški javnosti. Da bi postale vezi s stroko in z rojaki, katerim je narodopisno delo namenjeno, še močnejše, se je Narodopisno društvo Urban Jarnik – društvo je od leta 1994 pravni nositelj inštituta – odločilo, da začne izdajati redno publikacijo, v kateri bodo poročila o delu Slovenskega narodopisnega inštituta Urban Jarnik, predstavitve etnoloških projektov, ki so v delu, in rezultati končanih projektov, raziskovalci pa so bili povabljeni za objavljane strokovnih člankov in razprav, s katerimi naj bi obveščali javnost o svojem delu in o delu strokovnih institucij na Koroškem, v Sloveniji, Italiji, na Madžarskem, kjer živijo Slovenci, in drugod, kjer je inštitut Urban Jarnik z raziskovalnimi ustanovami in z raziskovalci povezan. Koroški etnološki zapisi naj bi postali tudi forum dialoga med etnologi, med inštitutom Urban Jarnik in številnimi rojaki, ki ohranjajo in zbirajo narodopisno izročilo in predmete ter opozarjajo na še neodkrita „najdbišča“.¹

Odločitvi za izdajanje redne inštitutske publikacije so botrovali tudi t. i. *Zablatnikovi dnevi*, ki jih inštitut Urban Jarnik od leta 1996 vsako leto uspešno prireja. Vsakoletni Zablatnikov dan je spominski dan na pobudnika etnološke dejavnosti pri Krščanski kulturni zvezi, kjer je leta 1983 nastal poseben etnološki oddelek za dokumentacijo ljudske kulture koroških Slovencev, ter ustanovitelja in prvega znanstvenega vodjo Slovenskega narodopisnega inštituta Urban Jarnik dr. Pavleta Zablatnika. Inštitut Urban Jarnik vsako leto pripravi Zablatnikov dan na zadnjo soboto v maju ob obletnici Zablatnikove smrti. Namen Zablatnikovih dnevov je seznaniti strokovno in širšo javnost z etnološkim delom in etnološko problematiko na Koroškem, potekajo pa v obliki posvetov in simpozijev. Glasilo *Koroški etnološki zapisi* je bilo ustanov-

jeno tudi z namenom, da bi v njem objavljali prispevke z Zablatnikovih dnevov. Prvo „krstno“ številko *Koroških etnoloških zapisov* 1/1999 uvaja govor prof. dr. Petra Fistra ob odkritju spominske plošče v spomin Pavletu Zablatniku, ki so jo odkrili 22. maja 1998, na predvečer tretjega Zablatnikovega dneva, ki je bil posvečen temi *Etnologija v vzgojnem procesu – Etnološke teme v šoli in v nešolskem delu z mladino*.

V prvi številki so objavljeni prispevki z Zablatnikovega dneva v letu 1998, obravnavajo pa razne vidike posredovanja etnološke dejavnosti otrokom in mladini: Polona Sketelj in Terezija Kapus razpravljata o vključevanju etnoloških vsebin o domačem kraju v učni program ljudskih šol na Koroškem, Lajko Milisavljevič predstavlja ohranjene kolednice koroških Slovencev, ki jih je snemal v „živo“ pri obhodih kolednikov, Uši Sereinig predstavlja projekt dokumentacije otroških iger in igrač na južnem Koroškem, Engelbert Logar razpravlja o pomenu ljudskih pesmi, Martina Piko o možnostih posredovanja ljudskega pripovedništva otrokom in mladini, Marija Makarovič o govorici oblačilne kulture slovenskega kmečkega prebivalstva, Peter Fister o posredovanju znanja o arhitekturni dediščini, Breda Vilhar o umetnostni dediščini otrokovega okolja, Herta Maurer – Lausegger o vizualizaciji narečja in etnologije v šoli in Naško Križnar o izobraževanju za vizualne raziskave v etnologiji.

V prvi številki glasila najdemo v rubriki *Na terenu* predstavitev projekta *Sociolingvistični položaj slovenščine na avstrijskem Koroškem*, ki ga je med letoma 1998 in 2001 izvajal Tom Priestly, v rubriki *Etnologija v sodobni vizualni dokumentaciji* sta predstavljena projekt dokumentacije kulturne dediščine koroških Slovencev, ki ga izvaja Naško Križnar, in projekt narečne dokumentacije o saneh in kmečkem orodju, ki ga je izvedla Herta Maurer – Lausegger. V rubriki *Na knjižni polici* so predstavljene knjižne novosti, prvo številko, ki obsega 80 strani, zaključuje rubrika *Pogled v etnološki arhiv*.

Tako je bila zasnovana struktura glasila *Koroških etnoloških zapisov*, ki naj bi – tako je bilo predvideno – izšlo vsako leto. Vendar je prvi polet *Koroških etnoloških zapisov* ustavila realna situacija na inštitutu, kjer sem redno zaposlena le ena raziskovalka, ki sem tudi urednica glasila, hkrati pa tudi znanstvena vodja inštituta Urban Jarnik – inštituta, ki ne izvaja le znanstvenega dela, temveč opravlja tudi druge, predvsem kulturno-prosvetne naloge. Redno inštitutsko delovanje večkrat prekinajo tudi posamezni večji prioritetni projekti, kot je to bila npr. postavitve etnološkega muzeja na Kostanjah.

¹ Pavel Apovnik 1999: Koroškim etnološkim zapisom na pot. V: *Koroški etnološki zapisi - Glasilo Slovenskega narodopisnega inštituta Urban Jarnik* 1/1999. Celovec, Slovenski narodopisni inštitut in društvo Urban Jarnik.

Druga številka Koroških etnoloških zapisov, ki naj bi nadaljevala tradicijo predstavitve referatov in diskusijskih prispevkov na Zablatnikovih dnevih, pa iz zgoraj omenjenih razlogov ni izšla kot je bilo načrtovano, redno po vsakem končanem Zablatnikovem dnevu. Leta 1999 je bil namreč četrti Zablatnikov dan na temo *Narečje v etnologiji – Dokumentiranje in zapisovanje narečnih besedil v etnoloških raziskavah*, kjer je imel glavni referat dr. Ludvik Karničar, posvet pa so sooblikovali sodelavci inštituta s krajšimi diskusijskimi prispevki. Prispevki na omenjeno temo so delno zbrani, v načrtu pa je posebna številka, ki bo predstavila tudi to – zelo pomembno – temo.

Leta 2000 je Slovenski narodopisni inštitut Urban Jarnik na Zilji organiziral simpozij o Urbanu Jarniku, po katerem je inštitut poimenovan. Jarnik je bil začetnik in pobudnik etnološkega dela na Koroškem, sooblikoval je razvoj slovenske literature, s članki je opozoril na pomen jezikoslovnih in zgodovinskih raziskav. Simpozij na Zilji je opozoril na Jarnikovo vsestransko delovanje, ker pa je bil simpozij o Urbanu Jarniku odmeven, smo se odločili, da ga ponovimo v Ljubljani, kjer sta simpozij soorganizirala dr. Vladimir Osolnik, predstojnik takratnega Oddelka za slovanske jezike in književnosti Filozofske fakultete Univerze v Ljubljani, in dr. Miroslav Polzer, vodja takratnega Avstrijskega inštituta za Vzhodno in Jugovzhodno Evropo v Ljubljani. Potekal je 26. oktobra 2001 v prostorih Filozofske fakultete.

Leta 2003 je z nekoliko zamude izšla druga številka *Koroških etnoloških zapisov*, ki vsebuje prispevke z omenjenih dveh simpozijev o Urbanu Jarniku, zbornik pa sta sooizdala soorganizatorja simpozija o Urbanu Jarniku v Ljubljani.

V zborniku je po uvodnih besedah predstavljen scenarij video filma o Urbanu Jarniku, ki je nastal v sodelovanju Slovenskega narodopisnega inštituta Urban Jarnik in Avdiovizualnega laboratorija Inštituta za slovensko narodopisje pri Slovenski akademiji znanosti in umetnosti. Nato sledijo trije prispevki, ki prikazujejo Jarnika kot pesnika. Največje zasluge za predstavitev Urbana Jarnika kot pesnika ima dr. Erich Prunč, predstojnik Inštituta za prevajalstvo na Univerzi v Gradcu, pesnika Jarnika predstavljata še dr. Katja Sturm – Schnabl z Inštituta za slavistiko na Univerzi na Dunaju in dr. Aleksander Bjelčevič z Oddelka za slovenistiko Univerze v Ljubljani.

Jarnikovemu jezikoslovnemu delu sta se posvetila šolski nadzornik in zgodovinar dr. Teodor Domej ter proučevalec koroških narečij dr. Ludvik Karničar z Inštituta za slavistiko Univerze v Gradcu. Predstavljeno je tudi Jarnikovo narodopisno delo – to so razprave o pripovedih, šegah in nošah – omenjene teme pa obravnava dr. Marija Stanonik in mag. Helena Ložar Podlogar z Inštituta za slovensko narodopisje v Ljubljani ter dr. Marija Makarovič, sodelavka inštituta Urban Jarnik. Ddr. Wilhelm Baum v nemščini prikazuje razvoj Koroške v Jarnikovem času. V zborniku najdemo tudi obširno Jarnikovo bibliografijo in bibliografijo o Jarniku.

Na svečnico, 2. februarja 1832, sta France Prešeren in Anton Martin Slomšek obiskala Urbana Jarnika v Možberku, kjer je Jarnik danes pokopan, Anton Martin Slomšek pa je za binkošti

leta 1838 v možberški cerkvi imel znamenito pridigo *O dolžnosti svoj jezik spoštovati*. V zborniku je objavljen tudi nagovor mariborskega škofa dr. Franca Krambergerja na srečanju univerzitetnih profesorjev in študentov celovške in mariborske univerze v župnijski cerkvi v Možberku leta 1997, v katerih se spominja teh pomembnih kulturnih dogodkov.

Druga številka Koroških etnoloških zapisov je torej Jarnikov zbornik, ki znova oživlja spomin na Jarnikovo delovanje v prid slovenskega naroda in slovenskega kulturnega prostora. S tem pa se je tudi spremenila prvotna oblika Koroških etnoloških zapisov, saj iz prostorskih razlogov – zbornik obsega 176 strani – nismo mogli vključiti poročil o inštitutnem delovanju.

Podobno vsebinsko strukturo bo imela tretja številka Koroških etnoloških zapisov, ki je bila pripravljena leta 2003, vsebuje pa prispevke s simpozija *Matija Majar – Ziljski v češko-slovenskem kontekstu – preteklost, sedanjost in prihodnost skupnih kulturnih stikov*, ki je potekal oktobra 2002 na Karlovi univerzi v Pragi.

Konec julija 2002 je minilo stodeset let, odkar je umrl Matija Majar – Ziljski. Bil je duhovnik, etnolog, politični delavec in jezikoslovec. S svojim vsestranskim delovanjem se je zapisal v kulturno, jezikovno in politično zgodovino Slovencev. Leta 1848 je kot prvi ubesedil slovenski narodnopolitični program. Bil je goreč zagovornik narodne enakopravnosti in emancipacije Slovencev, hkrati pa glasnik vseslovenske ideje. Na stara leta se je preselil s Koroške v Prago, tam je tudi umrl. Matija Majarja – Ziljskega so pokopali na Olšanskem pokopališču v Pragi, čas pa je zabrisal sledove za njegovim grobom. Gospod Matjaž Puc, sodelavec veleposlaništva Republike Slovenije v Češki republiki, ga je začel iskati in ga po dolgem prizadevnem iskanju našel. Ker je Majarjev grob v družinski lasti, so ponudili grob nedaleč od Majarjevega. Stekle so priprave za ureditev Majarjevega spominskega grobišča, v katere so se na Koroškem vključile naslednje ustanove: obe osrednji kulturni in politični organizaciji (Krščanska kulturna zveza, Slovenska prosvetna zveza, Narodni svet koroških Slovencev in Zveza slovenskih organizacij), Slovenski znanstveni inštitut, Slovenski narodopisni inštitut Urban Jarnik, Mohorjeva družba, Dom v Tinjah, Katoliška akcija in Slovensko prosvetno društvo Zila. Sodelovali so tudi Veleposlaništvo Republike Slovenije v Pragi, Avstrijski inštitut za Vzhodno in Jugovzhodno Evropo v Ljubljani, Slovenski znanstveni inštitut na Dunaju in Urad za slovensko narodno skupnost pri deželni vladi v Celovcu.

Prvi sad prizadevanj je bila postavitve nagrobnega spomenika ob 110-letnici Majarjeve smrti. Na dan obletnice njegove smrti, dne 31. julija 2002, je bila ob njegovem novem grobu skromna slovesnost, ki jo je pripravilo Veleposlaništvo Republike Slovenije v Pragi.

Večje slovesnosti so potekale oktobra. Od 10. do 13. oktobra 2002 je Slovenski narodopisni inštitut Urban Jarnik skupno z Domom v Tinjah organiziral potovanje v Prago, kjer so potekale spominske proslave ob 110-letnici Majarjeve smrti. Osrednja spominska proslava ob odkritju in blagoslovitvi

nagrobnega spomenika je bila v soboto, 12. oktobra 2002 na Olšanskem pokopališču.

V petek, 11. oktobra, je na Karlovi univerzi v Pragi potekal simpozij o Matiju Majarju – Ziljskem, na katerem so spregovorili dr. Stane Granda o Majarjevem pomenu za slovensko zgodovino, dr. Jurij Fikfak o narodopisnih pogledih Matija Majarja, prof. Štefan Pinter o Majarjevem delovanju leta 1848, dr. Teodor Domej o pogledih Matija Majarja na šolsko in jezikovno politiko, Kamil Valšik o Majarjevem jezikovnem konceptu in njegovih odnosih do Čehov, Alena Šamonilová o slovensko-čeških homonimih, David Blažek o Majarju kot pomembni osebnosti za jezikovno emancipacijo Slovencev in prof. Milada K. Nedvěďová o Majarjevem pomenu in perspektivah praške slovenistike. Simpozij so organizirali Slovenski narodopisni inštitut Urban Jarnik, Slovenski znanstveni inštitut, Znanstvenoraziskovalni inštitut SAZU, Veleposlaništvo Republike Slovenije v Pragi, Filozofska fakulteta Karlove Univerze in Slovanska knjižnica pri Narodni knjižnici Češke republike.

Pri Slovanski knjižnici Narodne knjižnice Češke republike bo izšel zbornik, v katerem bodo objavljeni prispevki s simpozija o Matiju Majarju – Ziljskem, zbornik pa bo vseboval še prispevek Andreja Lebna o kratki prozi slovenske in češke moderne in prispevek Petra Rustje o Otokarju Rybařju v dunajskem parlamentu. Zbornik, ki sva ga uredili profesorica Milada K. Nedvěďová in podpisana, bo hkrati tretja številka Koroških etnoloških zapisov, čeprav ne bo imel značilne zunanje serijske podobe glasila, ki so jo oblikovali Vincenc Gotthardt ter Franci in Hanzi Tomažič.

V letu 2004 pa pripravljamo četrto številko Koroških etnoloških zapisov, ki bo vsebovala prispevke z Zablatnikovega dneva v letu 2003, ki je bil posvečen dr. Pavletu Zablatniku ob 10-letnici njegove smrti. Na posvetu so referenti v strokovnih in znanstvenih prikazih osvetlili lik dr. Zablatnika, za sodelovanje pri zborniku pa smo pridobili še dodatne razprave, ki bodo predstavile dr. Zablatnika kot duhovnika, pedagoga, narodopisca in kulturnega delavca. Zbornik bo vseboval tudi obširno gradivo – Zablatnikove članke, rokopise in listine – ureja pa ga prof. Majda Fister.

Pregled dosedanjih števil Koroških etnoloških zapisov kaže, da sta se uredniški program in urednikovanje spreminjala po potrebah in zmožnostih inštituta Urban Jarnik. Serijske publikacije ni bilo mogoče izvesti in nadaljevati tako kot smo prvotno načrtovali, Koroški etnološki zapisi pa kljub vsem težavam niso ostali muha enodnevnica, temveč si po težko prehojeni poti le utirajo pot do prave serijske publikacije.

Četudi se Koroški etnološki zapisi morda ne bodo redno oglašali, bodo priča etnološke dejavnosti in etnoloških pobud pri Slovencih na Koroškem, torej to, kar izpoveduje ime glasila – Koroški etnološki zapisi.

Literatura:

Koroški etnološki zapisi 1, 1999. Celovec, Slovenski narodopisni inštitut in društvo Urban Jarnik.

Koroški etnološki zapisi 2, 2003: Simpozij o Urbanu Jarniku. Zbornik predavanj. Celovec, Slovenski narodopisni inštitut in društvo Urban Jarnik, Ljubljana, Oddelek za slovanske jezike in književnosti, Filozofska fakulteta, Avstrijski inštitut za Vzhodno in Jugovzhodno Evropo na Dunaju, Izpostava Ljubljana.

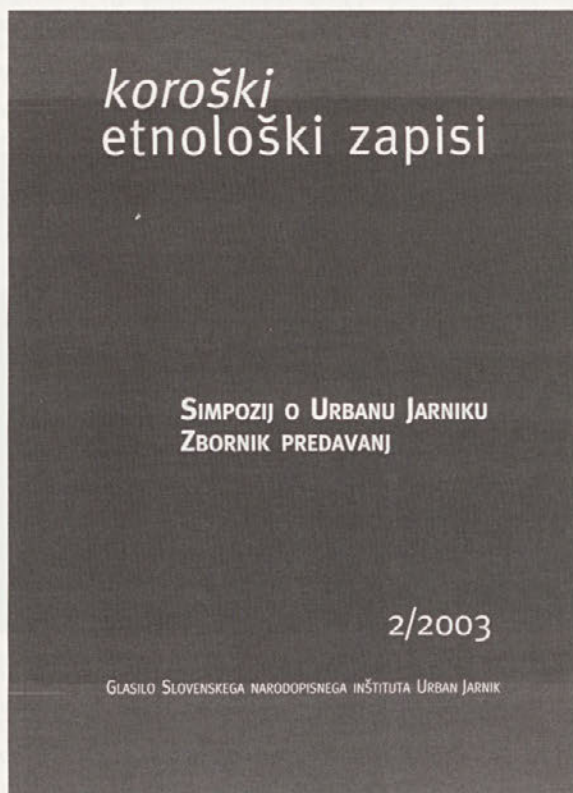
V tisku:

Koroški etnološki zapisi 3. Simpozij o Matiju Majarju – Ziljskem. Zbornik predavanj. (Zbornik bo izšel v Pragi.)

V pripravi:

Koroški etnološki zapisi 4. Posvet o dr. Pavletu Zablatniku ob 10-letnici njegove smrti. Zbornik predavanj.

Datum prejema prispevka v uredništvo: 2. 8. 2004

Naslovnica Koroških etnoloških zapisov 2, 2003